

Uchwała z dnia 4 czerwca 2009 r., III CZP 37/09

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski

Sędzia SN Marek Sychowicz

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzycieli Banku Polska Kasa Opieki S.A., II Oddziału w S.S. i Banku BPH S.A. w K. przeciwko dłużnikom Maciejowi Ł. i Anecie M. z domu Ł. przy udziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddziału w S. o egzekucję z nieruchomości, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 4 czerwca 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Szczecinie postanowieniem z dnia 7 stycznia 2009 r.:

„Czy wystarczającą podstawą uczestnictwa wierzyciela – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, realizującego należności z tytułu składek i innych świadczeń w ramach ubezpieczenia społecznego, w dokonywanym przez sąd podziale sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, jest administracyjny tytuł wykonawczy, czy też dla spełnienia wymogu art. 1036 k.p.c. w zakresie obowiązku przedłożenia przez zgłaszającego się wierzyciela tytułu wykonawczego konieczne jest uprzednie zaopatrzenie administracyjnego tytułu wykonawczego w sądową klauzulę wykonalności?”

podjął uchwałę:

Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako wierzyciel należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i innych świadczeń, dla których droga egzekucji sądowej jest dopuszczalna, zgłaszając uczestnictwo w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości (art. 1036 k.p.c.), spełnia wymaganie polegające na złożeniu tytułu wykonawczego tylko wtedy, gdy administracyjny tytuł wykonawczy jest zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności.

Uzasadnienie

Przedstawione do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnienie prawne powstało w sprawie, w której Sąd pierwszej instancji zatwierdził plan podziału sumy uzyskanej w egzekucji z nieruchomości, pomijając w nim, zgłoszone w postępowaniu podziałowym, należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Sąd Rejonowy uzasadnił to rozstrzygnięcie stwierdzeniem, że administracyjnym tytułom wykonawczym, przedłożonym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, nie została nadana klauzula wykonalności.

Rozpoznając zażalenie, Sąd Okręgowy powziął wątpliwości co do rozumienia użytego w art. 1036 k.p.c. pojęcia „tytuł wykonawczy”. Stwierdził, że można bronić poglądu, iż występujące w nim pojęcie „tytuł wykonawczy” ma taką samą treść, jak termin „tytuł wykonawczy”, którym posługuje się art. 776 k.p.c., co oznacza, że jest nim tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Wychodząc jednak z założenia, że uczestnictwo w podziale sumy uzyskanej z egzekucji nie jest tożsame z prowadzeniem egzekucji, a zarazem mając na względzie, iż art. 1036 k.p.c. nie określa, o jaki tytuł wykonawczy chodzi, możliwa jest również – zważywszy na jednolitość systemu prawa cywilnego i administracyjnego – wykładnia obejmująca tym terminem sam administracyjny tytuł wykonawczy, a więc tytuł niezaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

(...) Przed wejściem w życie ustawy z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 1368 – dalej: „ustawa z dnia 6 września 2001 r.”) nie było możliwości prowadzenia egzekucji z nieruchomości w ramach administracyjnego postępowania egzekucyjnego. Według wówczas obowiązującego art. 70 (przed zmianą numeracji – art. 67) ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 ze zm. – dalej: „u.p.e.a.”), administracyjny organ egzekucyjny – w razie spełnienia przesłanek określonych w tym przepisie – mógł wystąpić do komornika sądowego o przeprowadzenie egzekucji z nieruchomości dłużnika w trybie sądowym. Na tle tego przepisu oraz art. 26 § 1 i 2 u.p.e.a. w literaturze prawniczej i orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że wierzyciel mógł nie tylko żądać wszczęcia egzekucji z nieruchomości, ale także przyłączyć się do niej bądź przyłączyć się do podziału

sumy uzyskanej z egzekucji (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1995 r., III CZP 71/95, OSP 1996, nr 2, poz. 30 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2000 r., III CKN 731/99, OSNC 2000, nr 9, poz. 159 i z dnia 22 stycznia 2003 r., IV CKN 1683/00, OSP 2005, nr 1, poz. 2).

Po zmianach dokonanych ustawą z dnia 6 września 2001 r. sądowe i administracyjne postępowania egzekucyjne są postępowaniami odrębnymi i autonomicznymi; pierwsze służy przymusowej realizacji obowiązków o charakterze cywilnym, drugie zaś administracyjnym. Autonomia ta obejmuje również fazę postępowania podziałowego z tym skutkiem, że wierzyciele należności podlegających egzekucji administracyjnej nie tylko nie mogą wszcząć ani przyłączyć się do egzekucji sądowej (zająć pozycji wierzyciela egzekwującego), lecz także nie mogą wziąć udziału w podziale sumy uzyskanej z tej egzekucji. W celu zapewnienia uczestnictwa w podziale wierzyciele ci powinny wykorzystać instytucję zbiegu egzekucji (art. 773 k.p.c.). Przypadki, w których w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej biorą udział wierzyciele należności publicznoprawnych dotyczą przede wszystkim wierzycieli, na rzecz których ustanowiono zabezpieczenie materialnoprawne – hipotekę (art. 1036 k.p.c.), gdy chodzi zaś o egzekucję z ruchomości – zastaw skarbowy (art. 1030 k.p.c.). Przypadki te potraktować należy jako wyjątki, nie zaś za podstawę do dalszych uogólnień, których konsekwencją byłaby zgoda na zaspokajanie w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej wszelkich długów egzekwowanego dłużnika bez względu na ich cywilnoprawną lub publicznoprawną naturę (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2007 r., III CZP 114/07, OSNC 2009, nr 1, poz. 1).

Tezy zaprezentowane w powołanej uchwale, które Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym przedstawione zagadnienie prawne aprobejuje, nie przesadzają kierunku prowadzącego do jego rozstrzygnięcia. Stanowią jedynie punkt wyjścia do dalszych rozważań, należy bowiem pamiętać, że należności z tytułu składek należnych Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych mogą być zaspokajane zarówno w postępowaniu egzekucyjnym sądowym, jak i w postępowaniu egzekucyjnym w administracji, co wyraźnie rozstrzyga art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm. – dalej: „u.s.u.s.”; por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 150/07, OSNC 2009 nr 3, poz. 41). Należy dodać, że *de lege lata*

alternatywa pomiędzy sądowym i administracyjnym trybem egzekucji istnieje w odniesieniu do składek na ubezpieczenie społeczne (art. 24 ust. 2 u.s.u.s.), zdrowotne (art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 164, poz.1027 ze zm.) oraz na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (art. 30 ust. 3 ustawy z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń przewidzianych w razie niewypłacalności pracodawcy, Dz.U. Nr 158, poz. 1121), nie dotyczy natomiast składek na Fundusz Pracy, które podlegają zaspokojeniu w trybie egzekucji administracyjnej (art. 107 ust. 4 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jedn. tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415). Wskazane rozróżnienie jest istotne, w sprawie rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy wnioskiem wierzyciela o zaspokojenie należności w podziale sumy uzyskanej z egzekucji objęte zostały również składki na Fundusz Pracy. Kwestii tej – jak się wydaje – nie dostrzegł Sąd Okręgowy, traktując na równi wszystkie należności zgłoszone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych do zaspokojenia w podziale.

Okoliczność, że art. 24 ust. 2 u.s.u.s. otwiera drogę egzekucji sądowej dla należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (z wyjątkiem składki na Fundusz Pracy) rodzi pytanie, czy w razie wyboru przez wierzyciela egzekucji sądowej jako trybu ich zaspokojenia, wystarczający jest – do prowadzenia tej egzekucji – administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony przez dyrektora oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który zgodnie z art. 19 § 4 u.p.e.a. jest szczególnym organem egzekucji administracyjnej, uprawnionym do prowadzenia egzekucji należności pieniężnych z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne i należności pochodnych od składek sposobami wymienionymi w tym przepisie, czy też administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony przez dyrektora Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ma z punktu widzenia egzekucji sądowej jedynie status tytułu egzekucyjnego (art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c.) i do wszczęcia na jego podstawie egzekucji sądowej niezbędne jest uzyskanie klauzuli wykonalności (art. 776 k.p.c.).

W uchwałach z dnia 23 maja 2003 r., III CZP 27/03 (OSNC 2004, nr 3, poz. 37) oraz z dnia 16 października 2008 r., III CZP 99/08 (OSNC 2009, nr 10, poz. 133) Sąd Najwyższy uznał, że z punktu widzenia egzekucji sądowej administracyjne tytuły wykonawcze pochodzące od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy kwalifikować jako inne akty, które z mocy ustawy podlegają egzekucji sądowej (art.

777 § 1 pkt 3 k.p.c.). Stanowisko to należy podzielić, trudno bowiem dopatrzeć się podstaw prawnych, dla których administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych miałby być dla egzekucji sądowej czymś więcej niż tylko tytułem egzekucyjnym. Artykuł 24 ust. 2 u.s.u.s. wskazuje jedynie na prawo wyboru między trybem egzekucji administracyjnej i sądowej, nie określa natomiast podstawy egzekucji, a tym bardziej nie zmienia katalogu podstaw egzekucji sądowej określonych w kodeksie postępowania cywilnego. Zmiana brzmienia art. 70 u.p.e.a. spowodowała, że rozróżnianie w egzekucji sądowej statusu administracyjnych tytułów wykonawczych pochodzących od wierzyciela będącego administracyjnym organem egzekucyjnym i pochodzących od wierzyciela niebędącego takim organem, utraciło rację bytu. *De lege lata* brak zatem podstaw do wyodrębnienia szczególnej grupy administracyjnych tytułów wykonawczych, które *ex lege* są tytułami wykonawczymi w egzekucji sądowej ze względu na charakter organu, od którego pochodzą. Uznanie na gruncie egzekucji sądowej administracyjnego tytułu wykonawczego pochodzącego od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych tylko za tytuł egzekucyjny prowadzi do wniosku, że do wszczęcia i prowadzenia egzekucji sądowej Zakład musi uzyskać klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.).

Wniosek ten, istotny z punktu widzenia analizowanego zagadnienia prawnego, nie ma jednak przesądzającego znaczenia dla jego rozstrzygnięcia, gdyż zagadnienie prawne nie obejmuje sytuacji, w której Zakład Ubezpieczeń Społecznych wnosi o wszczęcie egzekucji sądowej z nieruchomości, ani też sytuacji, w której Zakład przyłącza się do toczącego się postępowania egzekucyjnego (art. 927 k.p.c.). Zagadnienie prawne powstało w sprawie, w której Zakład Ubezpieczeń Społecznych – jako wierzyciel składający administracyjny tytuł wykonawczy z dowodem doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty (art. 1036 k.p.c.) – zmierza jedynie do zaspokojenia swojej należności w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej.

Za przyjęciem jednakowej oceny prawnej wszystkich wskazanych sytuacji, a więc uznaniem, że także składany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w trybie art. 1036 k.p.c. administracyjny tytuł wykonawczy powinien być zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności przemawia przede wszystkim wykładnia gramatyczna, trzeba się bowiem zgodzić z poglądem, że pojęcie „tytuł wykonawczy” użyte w tym przepisie powinno być rozumiane w taki sam sposób, w jaki definiuje je

art. 776 zdanie drugie k.p.c. Odstępstwo od tej reguły wymagałoby wyraźnego przepisu, za który nie można uznać ani art. 1030 k.p.c., określającego krąg podmiotów uczestniczących w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z wynagrodzenia za pracę, ani art. 1036 k.p.c. Charakter art. 776 zdanie drugie k.p.c. jako wyrażającego definicję legalną – obowiązującą w całym sądowym postępowaniu egzekucyjnym – silnie podkreśla judykatura Sądu Najwyższego na tle wymagań, którym musi odpowiadać wniosek organu administracyjnego lub wierzyciela administracyjnego o wyjawienie majątku. Sąd Najwyższy konsekwentnie stoi na stanowisku, że tytułem wykonawczym w rozumieniu art. 914 k.p.c. może być jedynie tytuł określony w art. 776 k.p.c., ponieważ odmienne pojmowanie tożsamyh określeń użytych w tych przepisach nie znajduje uzasadnienia (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2003 r., III CZP 98/02, OSNC 2003, nr 11, poz. 148 i z dnia 20 lipca 1995 r., III CZP 90/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 171).

Także argumenty wypływające z wykładni historycznej przemawiają za prezentowanym stanowiskiem. Zawarte w art. 799 d.k.p.c. wymaganie przedstawienia tytułu wykonawczego oznaczało, że do uczestnictwa w podziale nieodzowny był tytuł wykonawczy, nie zaś tytuł egzekucyjny. Można stąd wyprowadzić wniosek, że w art. 799 d.k.p.c. – co należałoby odnieść również do art. 1036 k.p.c. – chodziło nie o dokument potwierdzający samo istnienie wierzytelności, bo do tego wystarczający byłby tytuł egzekucyjny, lecz o dokument, z którego wynika uprawnienie do prowadzenia egzekucji. Takim dokumentem w sądowym postępowaniu egzekucyjnym jest niewątpliwie tytuł wykonawczy określony w art. 776 zdanie drugie k.p.c.

Pojawiający się w literaturze, a także orzecznictwie argument, że uczestnictwo w podziale nie jest tożsame z prowadzeniem egzekucji, nie może skłaniać do odmiennych wniosków. Jest poza sporem, że postępowanie podziałowe, choć dochodzi do skutku po ukończeniu egzekucji, jest elementem postępowania egzekucyjnego, które zmierza do uzyskania konkretnych kwot i wydania ich wierzycielowi, co w określonych przypadkach zakłada konieczność przeprowadzenia podziału (art. 1023 k.p.c.). Chcąc uzyskać zaspokojenie wierzyciel może zdecydować się na wszczęcie oraz prowadzenie egzekucji i zachować w ten sposób wpływ na jej tok oraz szansę na zaspokojenie w wyższej kategorii (art. 1025 § 1 pkt 9 k.p.c.) albo oczekiwać na spieniężenie przedmiotu egzekucji i wziąć udział w podziale. Z funkcjonalnego punktu widzenia prowadzenie egzekucji i zgłoszenie

wierzytelności do zaspokojenia w podziale mają zatem ten sam cel; przyłączenie się wierzyciela do podziału w istocie ma takie same skutki, jak złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji.

Podniesiona w literaturze kwestia szerokiego rozumienia tytułu wykonawczego na tle art. 109 ustawy o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm. – dalej: "u.k.w.h.") daje się wytłumaczyć kontekstem językowym, w jakim pojęcie to zostało użyte. W przepisie tym mowa jest bowiem nie o tytule wykonawczym w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego lub przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym, lecz o tytule wykonawczym określonym „w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym”, bez wskazania, o jakie postępowanie egzekucyjne chodzi. Poza tym, podstawa wpisu hipoteki przymusowej do księgi wieczystej została uregulowana poza kodeksem, co sprawia, że definicja zawarta w art. 776 k.p.c. nie ma w tej sytuacji takiej samej siły oddziaływania.

Do innych wniosków nie skłania również argument, że postępowanie klauzulowe w rozważanym przypadku prowadziłoby do przedłużenia postępowania. Jest oczywiste, że sprawność egzekucji jest warunkiem *sine qua non* uznania ochrony prawnej udzielanej w postępowaniu cywilnym za należyłą. Pomijając postanowienie z dnia 22 stycznia 2003 r., IV CKN 1683/00 (OSP 2005, nr 1, poz. 2), w którym posłużono się tym argumentem, orzecznictwo Sądu Najwyższego jest ostrożne w odstępowaniu od wymagań o charakterze konstrukcyjnym w imię przyspieszenia postępowania (por. uchwała z dnia 24 marca 2007 r., III CZP 10/06, OSNC 2007, nr 1, poz.10).

Ponadto należy zważyć, że gdy do zaspokojenia w podziale sumy uzyskanej w egzekucji sądowej należności podlegających egzekucji administracyjnej droga egzekucji sądowej jest niedopuszczalna z zastrzeżeniem określonych wyjątków, co podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 14 grudnia 2007 r., III CZP 114/07, musi istnieć odpowiednie postępowanie, zapewniające możliwość przesądzenia, czy administracyjny tytuł wykonawczy opiewa na taką należność, której zaspokojenie w egzekucji sądowej jest w ogóle dopuszczalne. O tym właśnie powinien orzekać sąd w postępowaniu klauzulowym, badając, czy przedłożony administracyjny tytuł wykonawczy jest aktem, który z mocy ustawy podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej (art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c.).

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako wierzyciel należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i innych świadczeń, dla których droga egzekucji sądowej jest dopuszczalna, zgłaszając uczestnictwo w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości (art.1036 k.p.c.), spełnia wymaganie polegające na złożeniu tytuł wykonawczego tylko wtedy, gdy administracyjny tytuł wykonawczy jest zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności.

Z tych przyczyn należało podjąć uchwałę, jak wyżej (art. 390 § 1 k.p.c.).